

Asia: VN/13605/2023 ja VN/13604/2023

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja hyvinvointialueiden rahoituksesta annettujen asetusten muuttaminen (siirtolaskelmien tarkistaminen)

Kysymykset

1. Yleistä ehdotuksesta ja sen tavoitteista.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudet ovat olennainen osa kuntien talousjärjestelmää ja niillä pyritään takaamaan kuntalaisille tasavertaiset ja laadukkaat peruspalvelut. Asetusten muutokset vaikuttavat suoraan kuntien taloudelliseen asemaan ja kykyyn tarjota näitä palveluja. Siirtolaskelmilla on pysyvä vaikutus kuntien valtionosuusrahoitukseen jatkossa.

Kuntien yhdenvertainen kohtelu varmistuu vain, jos kaikki laskelmia vääristävät vaikutukset poistetaan siirtolaskelmista.

On tärkeää, että nämä päätökset tehdään avoimesti, läpinäkyvästi ja oikeudenmukaisesti kaikkien osapuolten tarpeet ja näkökulmat huomioiden.

2. Huomioon otettavat erät.

Ovatko kunnan peruspalvelujen valtionosuusasetuksen luonnoksessa mainitut oikaistavat erät (2 momentin kohdat 1-6) perusteltuja ja niiden huomioon ottamisen tapa mielestänne tasapuolinen kuntien välillä?

- 1. takautuvat pelastustoimen varallaolokorvaukset**
- 2. sote- ja pela- kuntayhtymien takautuvat alijäämät ja ylijäämät**
- 3. kunnan kirjaamatta jättämä osuus sote-kuntayhtymän alijäämästä**
- 4. sote- ja pela-kuntayhtymien ylijäämän palautus ja alijäämän kattaminen**

5. muiden sote-yhteistoimintaorganisaatioiden ja pelastuslaitosten 2-4 kohdissa tarkoitettu ylijäämän palautus tai alijäämän kattaminen

6. palveluluokille kirjatut sote- ja pela -toimitilojen ja kiinteistöjen luovutusvoitot ja -tappiot sekä osakkeiden ja osuuksien luovutusvoitot ja -tappiot

Kuntien tasapuolisen ja oikeudenmukaisen kohtelun näkökulmasta on perusteltua tarkastella esitettyjä eriä, huomioiden, että niiden osalta kuntien ja alueiden toimintatavat ovat voineet poiketa toisistaan vaikuttaen laskelmiin merkittävästi.

Esimerkiksi Lapissa pelastustoimi on ollut Lapin liiton alaisuudessa. Palkkakustannukset eivät ole kuuluneet kuntien kustannuksiin. Takautuvia pelastustoimen varallaolokorvauksia ei ole näin ollen perusteltua ottaa osaksi siirtolaskelmia.

3. Onko mahdollisesti jokin muu merkittävästi laskelmia vääristävä erä?

Palkkaharmonisointi. Pitää arvioida, onko esitetyllä tavalla säädetty palkkaharmonisointien huomioon ottaminen riittävä vai tulisiko sekin avata uudelleen. Esimerkiksi kunnille, jotka ovat palkkaharmonisoinnin tehneet on negatiivinen vaikutus siirtolaskelmiin.

Kiinteistökustannukset. Epäselvää on, siirtyykö kuntien sote-toimitilojen kustannuksia saman verran ja yhtäläisin kriteerein kuin vuokratilakustannus, joka hyvinvointialueelle aiheutuu, kun se vuokraa samat tilat kunnalta omaan käyttöönsä.

Mikä tahansa muukin tapahtuma, joka ei ole normaalia yksittäisen vuoden toimintaa tai joka on aiheutunut sote-uudistukseen valmistautumisesta.

Vuosi 2022 oli kaikin tavoin erittäin poikkeuksellinen sote-puolella. KVTES-sopimuksen päättyminen keväällä ja siitä johtuneet vaikeat ja pitkät sopimusneuvottelut, johtivat useimmissa kunnissa hoitajien irtisanoutumisiin, ylityö- ja vuoronvaihtokieltoihin. Hoitajien houkuttelemiseksi ja palkkaamiseksi käytettiin valtava määrä aikaa ja rahaa, että hoito- ja hoivapalvelut saataisiin toteutettua. Tämä maksoi valtavasti rahaa, kun samaan aikaan vielä hoitajamitoitus kiristyi.

Meidän kunnassamme kunta joutui lisäksi aivan yllättäen ottamaan yksityisen hoivakodin palvelut toiminnakseen. Mukaan jouduttiin ottamaan myös henkilöstö. Tämä poikkeuksellinen ja jopa ainutkertainen tilanne aiheutti valtavat, ennalta- arvaamattomat lisäkustannukset kunnan sote-menoihin, heikentäen kunnan taloutta ja tulevia valtionosuuksia.

Tällaiset poikkeukselliset vuodet ja tilanteet eivät saa olla määrittämässä kunnan valtionosuuksia heikentävästi ikiajoiksi, kun kunnan palvelut on normaaleina vuosina tuotettu kustannustehokkaasti ja hyvin.

Vastaavasti jotkut kunnat myivät sote-kiinteistöjä ja saivat suuret tulot, jolloin sote-laskelmat vääristyvät toiseen suuntaan.

4. Vaikutuksen merkittävyyden arviointi.

Kuntakohtainen tieto oikaistaisiin ainoastaan silloin, jos kyseinen tieto vääristää merkittävästi yksittäisen kunnan tai hyvinvointialueen rahoitusta. Merkittävänä pidettäisiin vaikutusta, joka olisi vähintään noin 30 euroa asukasta kohden laskettuna. Onko oikaisun kynnyks mielestänne oikea?

Asetusmuutoksessa tulee noudattaa erityistä varovaisuuden periaatetta tehtäessä määritelmää sille, mitä "merkittävästi vääristävällä vaikutuksella" tarkoitetaan.

Raja-arvot ovat omiaan lisäämään merkittävästi kuntien välistä eriarvoisuutta, vaikka asetusmuutoksen tavoite on täysin päinvastainen.

Laskelmat tulee ensisijaisesti oikaista täysimääräisesti ilman kynnyksarvoja.

Toissijaisesti, jos kuntien välisestä oikeudenmukaisesta kohtelusta ollaan valmiita joustamaan asettamalla tarkistukseen kynnyksarvoja, tulee näiden kynnyksarvojen olla merkittävästi pienempiä kuin esitetty 30 euroa asukasta kohden (esim. 10 €/as). Lisäksi vaikutuksia yksittäisessä kunnassa tulee tarkastella esitettyjen erien yhteisvaikutuksena, ei eräkohtaisesti, kuten VM esittää. On myös tärkeää kuntien tasapuolisen kohtelun takaamiseksi, jos raja-arvo ylittyy, että vaikutus poistetaan laskelmasta vain raja-arvon ylittävältä osalta – ei koko vaikutuksen osalta.

5. Menettely. Näkemyksenne ehdotetun oikaisumenettelyn toimivuudesta (kysely kunnille ja kuntayhtymille=hyvinvointialueille, muut saatavissa olevat selvitykset ja tiedot, siirtolaskelmaluonnos ja sen kommentointimahdollisuus)?

Aikataulu laskelmien tarkistamiseen on erittäin tiukka.

Laskelmien huolellinen toteutus on ainoa tapa oikeudenmukaisuuden ja tasapuolisuuden varmistamiseen. Aikataulu ei saa lisätä riskiä siihen, että kuntia kohdellaan epäoikeudenmukaisesti.

6. Muita huomioita.

Nyt tehtävällä muutoksella on yksittäiseen kuntaan suurempi euromääräinen vaikutus kuin millään muulla yksittäisellä laki- tai asetusmuutoksella, joka on tehty sote-uudistuksen lakien hyväksymisen jälkeen. Tarkistuslaskelmista tulee säätää yksiselitteisesti, koska vaikutus kuntien talouteen on valtionosuuden kautta pysyvä.

Asetusmuutos tehdään keskellä hallitusten vaihdostilannetta, valtiovarainministeriön asetuksenantovaltuutuksella. Hallitusohjelma voi linjata jälleen uusia muutoksia.

Esityksen tarkasteluvuosiin sisältyy kuntakohtaisesti mm. koronasta aiheutuen kertaluonteisia eriä ja mm. siirtovelkojen jaksotuksia, jotka tulee arvioida laskelmiin ottamisessa tarkasti ja oikeudenmukaisesti.

Kuntien rahoitusjärjestelmä on pakko kokonaisuudessaan uudistaa mahdollisimman pian vastaamaan uuden kunnan tehtäviä ilman menneisyyden painolastia.

Miikki Anneli
Ylitornion kunta - Ylitornion kunta / yleishallinto